

UDK 94(575.1):339.9

Elyor NABIYEV,
Urganch davlat pedagogika instituti dotsenti v.b., PhD

UrDPI dotsenti, tarix fanlari doktori D.Abdullayev taqrizi asosida

O'ZBEKISTON ROSSIYA IQTISODIY-SIYOSIY ALOQALARI

Annotatsiya

Maqolada O'zbekiston va Rossiya davlatlari o'rtasida ikki tomonlama strategik hamkorlikning qariyb o'ttiz yillik davri mobaynida savdo, iqtisodiyot, energetika, qishloq xo'jaligi, ta'lim, madaniyat hamda boshqa sohalarida tuzilgan ikki yuzdan ziyod ikki tomonlama hujjatlar muhim asos bo'lganligi, davlat rahbarlari ikki tomonlama hamkorligining barcha jabhasi bo'yicha ishonchli, ochiq muloqotda uchrashuvlarning natijadorligi qayd etilgan. O'zbekiston va Rossiya o'rtasidagi iqtisodiy-siyosiy aloqalar tarixiy ildizlarga ega bo'lib, mustaqil O'zbekistonning rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Ikkala davlatning iqtisodiy hamkorligi va siyosiy munosabatlari ko'p jihatdan o'zaro manfaatlar asosida qurilgan.

Kalit so'zlar: hamkorlik, eksport, siyosat, madaniyat, iqtisod, mehnat migratsiyasi, ta'lim, fan, madaniyat, diplomatik aloqalar, savdo-sotiq, sanoat hamkorligi, investitsiya.

ЭКОНОМИКО-ПОЛИТИЧЕСКИЕ ОТНОШЕНИЯ С УЗБЕКИСТАНом РОССИИ

Аннотация

В статье подчеркивается, что за почти тридцатилетний период стратегического партнерства между Узбекистаном и Россией важное значение имеют более двухсот двусторонних документов, подписанных в таких сферах, как торговля, экономика, энергетика, сельское хозяйство, образование, культура и другие. Государственные лидеры проводили встречи в духе доверительного и открытого диалога, отмечая их результативность. Экономико-политические отношения между Узбекистаном и Россией имеют исторические корни и играют важную роль в развитии независимого Узбекистана. Экономическое сотрудничество и политические отношения обеих стран в значительной степени основываются на взаимных интересах.

Ключевые слова: сотрудничество, экспорт, политика, культура, экономика, трудовая миграция, образование, наука, культура, дипломатические отношения, торговля, промышленная кооперация, инвестиции.

ECONOMIC-POLITICAL RELATIONS WITH UZBEKISTAN RUSSIA

Annotation

The article emphasizes that the nearly thirty-year period of bilateral strategic cooperation between Uzbekistan and Russia has been based on more than two hundred bilateral documents established in trade, economy, energy, agriculture, education, culture, and other areas. The heads of state have noted the effectiveness of meetings held in a trustworthy and open dialogue regarding all aspects of bilateral cooperation. The economic and political relations between Uzbekistan and Russia have historical roots and play a significant role in the development of independent Uzbekistan. The economic cooperation and political relations of both countries are largely based on mutual interests.

Key words: cooperation, export, politics, culture, economy, labor migration, education, science, culture, diplomatic relations, trade, industrial cooperation, investment.

Kirish. Hozirgi kunda O'zbekiston ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy hamda madaniy-gumanitar sohalarida bir nechta davlatlar bilan, jumladan Janubiy Koriya, Xitoy, AQSH, Yaponiya, Saudiya Arabistoni kabi davlatlar bilan hamkorlik qilmoqda. Bu mamlakatlar orasida Rossiya Federatsiyasi alohida o'rin tutadi.

So'nggi yillarda Rossiya - O'zbekiston munosabatlari ikki davlat rahbari - Shavkat Mirziyoyev va Vladimir Putinning siyosiy irodasi va sa'y-harakatlari tufayli jadal va izchil rivojlanib bormoqda. Bunday tendensiya nafaqat siyosiy muloqot, balki savdo-iqtisodiy, harbiy, harbiy-texnikaviy hamkorlik, gumanitar hamda madaniy sohalarida ham yaqqol namoyon bo'lmoqda.

Rossiya va O'zbekiston o'rtasidagi diplomatik aloqalar tarixiga nazar solsak bu aloqalar 1992-yil 20-martda o'rnatilgan. 1992-yil 30-mayda davlatlar o'rtasida davlatlararo aloqalar, do'stlik va hamkorlik asoslari to'g'risida shartnoma imzolangan[1].

2004-yil 16-iyundagi strategik hamkorlik to'g'risidagi shartnoma va 2005-yil 14-noyabrdagi ittifoqchilik aloqalari to'g'risidagi shartnomada harbiy-siyosiy, savdo-iqtisodiy va gumanitar sohalarida rossiyalik-o'zbek hamkorligining rivojlanishining ustuvor yo'nalishlari qayd etilgan.

O'zbekiston va Rossiya o'rtasidagi iqtisodiy aloqalar ko'p qirrali bo'lib, ularning ichida savdo, investitsiyalar va sanoat hamkorligi muhim o'rin tutadi. 2022-yilda O'zbekiston Rossiya bilan savdo aylanmasi 5 milliard dollarni tashkil etdi. O'zbekistonning eksportida paxta, meva-sabzavotlar, tekstil mahsulotlari, Rossiyaning eksportida esa mashina va uskunalar, neft va gaz mahsulotlari, oziq-ovqatlar mavjud[2].

O'zbekiston MDH mamlakatlari orasida Rossiya uchun eng muhim savdo hamkori hisoblanadi. O'zbekiston Prezidenti huzuridagi statistika agentligining ma'lumotlariga ko'ra, 2023-yilda Rossiya va O'zbekiston o'rtasidagi ikki tomonlama savdo aylanmasi 5,4% ga oshib, 9,884 milliard dollarni tashkil etdi. Rossiya O'zbekistonning tashqi savdo hamkorlari orasida Xitoydan keyin ikkinchi o'rinda turadi. Shu bilan birga, Rossiya Tashqi ishlar vazirining o'rinbosari Mikhail Galuzin IV Markaziy Osiyo xalqaro muhokama klubi "Valday" konferensiyasining ochilishida aytishicha, Rossiya va O'zbekiston o'rtasidagi o'zaro savdoda milliy valyutalarda hisob-kitoblarning ulushi 55% ni tashkil etadi.

Ikki tomonlama hamkorlikning istiqbolli yo'nalishlaridan biri neft-gaz sohasi hisoblanadi — xususan, qazib olish, transport va uglevodород xomashyolarini qayta ishlash, ayniqsa, tabiiy gaz. Gaz qazib olish bo'yicha O'zbekiston MDH davlatlari orasida Rossiya va Turkmanistondan keyin uchinchi o'rinda turadi va jahondagi eng yirik gaz qazib oluvchi davlatlar qatoriga kiradi (yilda 63-65 milliard kub metr gaz).

Rossiya O'zbekistonga investitsiya kirishida muhim o'rin tutadi. Rossiya kompaniyalari O'zbekistonda energetika, transport, qishloq xo'jaligi va xizmatlar sohalarida faoliyat yuritmoqda. Masalan, "Lukoil" va "Gazprom" kompaniyalari O'zbekistonning energetika sektorida muhim loyihalarni amalga oshirmoqda.

Siyosiy jihatdan O'zbekiston va Rossiya o'rtasidagi aloqalar mustahkam va o'zaro hurmatga asoslangan. Ikkala davlat Birlashgan Millatlar Tashkiloti, SHHT (Shanxay Hamkorlik Tashkiloti) va boshqa xalqaro tashkilotlar doirasida hamkorlik qiladi. O'zbekistonning

mustaqil tashqi siyosati, o'zaro manfaatlar va xavfsizlik masalalarida Rossiya bilan hamkorlik qilishni ko'zda tutadi.

2023-yil iyun oyida O'zbekiston hukumati "Gazprom" bilan Sankt-Peterburg xalqaro iqtisodiy forumida respublikaga tabiiy gaz yetkazib berish bo'yicha ikki yillik shartnoma imzoladi. Kunlik yetkazib berish hajmi 9 million kub metrni, yillik hajmi esa deyarli 2,8 milliard kub metrni tashkil etadi[3]. 2023-yil 7-oktabrda Novy-Ogaryovoda Rossiya, Qozog'iston va O'zbekiston liderlari Vladimir Putin, Qasym-Jomart Toqaeov va Shavkat Mirziyoyev videokonferensiya orqali ushbu kelishuv doirasida gaz yetkazib berishni boshlashdi, tranzit Qozog'iston orqali amalga oshiriladi (yoqilg'ining bir qismi Qozog'istonga ham yetkaziladi). Shuningdek, "Gazprom" 2024-yilning o'rtalarida O'zbekiston, Qirg'iziston va Qozog'iston bilan o'rta muddatli 15 yillik shartnomalarni tuzishni rejalashtirmoqda. 2024-yilning fevralida O'zbekiston hukumati respublikaning magistral gaz tizimini modernizatsiya qilishni rejalashtirayotgani haqida xabar berildi. Bu orqali Rossiyadan gaz importini 3,5 baravar oshirish, ya'ni kuniga 9 million kubometrda 32 million kubometr gacha oshirish maqsad qilingan.

2024-yil 19-fevralda Rossiya hukumati o'rinbosari – sanoat va savdo vaziri Denis Manturov ish safari bilan O'zbekistonga tashrif buyurdi. 22-aprelda Denis Manturov Toshkentda "Innoprom" ko'rgazmasining plenarny sessiyasida ishtirok etdi. O'zbekistonga tashrifi doirasida Manturov bosh vazir Abdulla Aripov va Rossiya-O'zbekiston iqtisodiy hamkorlik bo'yicha komissiyaning hamroh rahbari, vitse-prezident Jamshid Xo'jayev bilan ish uchrashuvlarini o'tkazdi. O'zbekistonning vitse-prezidenti Jamshid Xo'jayev "Innoprom. Markaziy Osiyo" ko'rgazmasida Rossiya va O'zbekiston o'rtasidagi investitsion loyihalar portfeli allaqachon 20 milliard dollardan ortiq ekanligini ma'lum qildi.

O'zbekistonning Rossiya bilan aloqalari 2016-yildan keyin yanada kuchaygan. Prezident Shavkat Mirziyoyevning tashabbuslari natijasida ikki davlat o'rtasidagi aloqalar yangi bosqichga ko'tarildi. Mamlakatlar o'rtasida madaniy, ta'lim va ilmiy almashuvlar ham amalga oshirilmogda. O'zbekiston va Rossiya Birlashgan Millatlar Tashkiloti, SHHT va boshqa xalqaro tashkilotlar doirasida birgalikda ishlamoqda. Ikkala davlatning xavfsizlik va barqarorlik masalalarida o'zaro hamkorlik qilishi, mintaqaviy muammolarni hal etishda qo'shma chora-tadbirlar ko'rishi muhimdir. Mamlakatlar ta'lim, axborot makoni va O'zbekistonda rus tilining saqlanishi sohalarida faol hamkorlik qilmoqdalar. Hozirgi vaqtda O'zbekistonda bir nechta Rossiya oliy o'quv yurtlarining filiallari faoliyat yuritmoqda. Jumladan, Toshkentda MGIMO, Moskva davlat universiteti, Rossiya iqtisodiy universiteti, Rossiya davlat neft va gaz universiteti, Sankt-Peterburg davlat universiteti, Rossiya davlat pedagogika universiteti va butun Rossiya davlat kinematografiya universitetining filiallari mavjud. "MISIS" milliy tadqiqot texnologik universitetining filiallari Almalik shahrida joylashgan. Jizzaxda Qozon (Volga) federal universitetining filiallari mavjud.

ADABIYOTLAR

1. <https://lex.uz/docs/-134282>
2. Azimov Habibullo, Madaminova Durdona (2021). Xalqaro xavfsizlik o'quv qo'llanma.
3. Равшанов И. Чоризминг Ўрта Осиё хонликларига экспансияси даврида хонликлар билан Россия ўртасидаги ижтимоий-сиёсий, савдо-иқтисодий ва дипломатик муносабатлар (XIX асрнинг 2-ярми – XX асрнинг бошлари). – Тошкент.: «Abu matbuot-konsalt» нашриёти,
4. <https://lex.uz/docs/-6502534>
5. <https://ria.ru/>

O'zbekistonda o'qiyotgan talabalar soni bo'yicha Rossiya oliy o'quv yurtlarida O'zbekiston barcha yaqin va uzoq xorij mamlakatlari ichida yetakchi o'rinda turadi. Rossiya oliy o'quv yurtlarida va ularning filiallarida 63 mingdan ortiq o'zbekistonlik talabalar o'qimoqda, ulardan 11,7 ming nafari bepul ta'lim olmoqda. 2023-2024 o'quv yili uchun O'zbekistonga Rossiya oliy o'quv yurtlarida federal byudjet hisobidan 800 ta joy ajratilgan. O'zbekistonda Rossiya fan va madaniyat markazi faoliyat ko'rsatmoqda. O'zbekiston rossiyaliklar uchun tobora jozibador turistik mamlakatga aylanyapti[4].

O'zbekiston statistika agentligining ma'lumotlariga ko'ra, Rossiya respublikaga turizm bo'yicha strategik hamkor hisoblanadi – rossiyalik sayyohlar oqimi O'zbekistonga keladigan xorijiy mehmonlar sonidan an'anaviy ravishda 1,5-2 baravar ko'p. Rossiyalik sayyohlar O'zbekistonga tashrif buyurishda to'rtinchi o'rinda turadi, ular O'zbekiston bilan qo'shni mamlakatlardan – Qozog'iston, Tojikiston va Qirg'izistondan kelgan mehmonlarga nisbatan kam. 2023-yilda Rossiyadan O'zbekistonga turistik maqsadlarda 714 282 kishi kelgan, 2022-yilda esa bu ko'rsatkich 567 725 kishi edi[5].

Xulosa. Bugun O'zbekiston tovar ayirboshlash hajmining 18 foizi Rossiyaga to'g'ri kelmoqda. Tovar ayirboshlash ko'paymoqda: pandemiyaga qaramay, o'tgan yili 15 foizdan ko'proqqa oshgan. Bu ko'rsatkich hatto murakkab davrda ham o'zaro hamkorlik muvaffaqiyatli kechayotganini aniq-ravshan ko'rsatib turibdi. Tashrifdan avval juda salmoqli ishlar qilindi. Uchta katta tadbir: hududlar, ta'lim va media forumlari o'tkazildi. Bugun 14 milliard dollarlik loyihalar ustida ish olib borilmoqda. 2020 yilda o'zaro savdo hajmi 5,6 milliard dollardan oshgan bo'lsa, joriy yilning 10 oyida ushbu ko'rsatkich 6 milliardga yetib, yil yakuniga qadar 7 milliard dollarga yaqinlashishi kutilmoqda. Keyingi to'rt yilda O'zbekistonda Rossiya sarmoyasi ishtirokidagi korxonalar soni ikki barobarga ko'payib, qariyb 3 mingtani tashkil etadi. Bugun O'zbekiston iqtisodiyotida Rossiyadan jalb qilingan investitsiyalar hajmi 10 milliard dollardan oshdi va jadal o'sishda davom etmoqda. Uchrashuv O'zbekiston va Rossiya o'rtasidagi strategik sheriklik va ittifoqchilik munosabatlari yanada mustahkamlanib borishini yana bir bor qat'iy tasdiqladi. Davlatlar rahbarlari Xalqaro axborot xavfsizligini ta'minlash sohasida hamkorlik to'g'risida Qo'shma bayonot qabul qildilar. Tashrif doirasida jami 18 ta ikki tomonlama hujjat imzolandi. Ikki davlat o'rtasidagi strategik hamkorlik faqat va faqat ikkala mamlakat farovonligi, iqtisodiyoti ravnaqi, xalqlar o'rtasidagi do'stlik, ularning osoyishtaligi va kelajak taraqqiyotiga xizmat qilajak. Joriy yilning noyabr oyidagi O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Rossiya Federatsiyasi Prezidenti Vladimir Putinning taklifiga binoan Rossiyaga qilgan bir kunlik tashrifi jarayonida Kremlda oliy darajadagi muzokaralar bo'lib o'tdi va bu uchrashuvda "O'zbekiston nafaqat eng yaqin qo'shnimiz, balki ittifoqdoshimizdir. Biz O'zbekistonni aynan shunday qabul qilamiz. Bu yirik mintaqaviy davlat bo'lib, bizlarni tarix nuqtai nazaridan ham, bugungi kunda ham ko'plab jihatlar bog'lab turadi", dedi Rossiya Prezidenti.